

ВИСНОВОК

**про наукову новизну, теоретичне і практичне значення
результатів дисертації Шавранського Василя Федоровича на тему
«Еволюція передкарпатської частини долини р. Прут у пізньому
кайнозої (на основі матеріалів інженерно-геологічних вишукувань)»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 106 - Географія
в галузі знань 10 - Природничі науки**

**1. Обґрунтування вибору теми дослідження та її зв'язок із
планами наукових робіт Університету.**

Актуальність. Передгірні річкові долини є складними природними системами, що відображають взаємодію тектонічних, кліматичних і геоморфологічних процесів упродовж геологічної історії. Вони є не лише ключовими елементами ландшафтної структури, а й важливими об'єктами для аналізу динаміки земної поверхні, оцінки природних ризиків і розробки стратегії раціонального природокористування.

Долина річки Прут у межах району м. Чернівці та передмістя є яскравим прикладом такої системи, оскільки її розвиток визначав сучасну геоморфологічну будову регіону та накопичення четвертинних відкладів. Ці відклади мають важливе значення для розуміння геодинаміки території, оцінки інженерно-геологічних умов та прогнозування можливих змін у природному середовищі.

Дисертаційна робота виконана в рамках наукової тематики кафедри фізичної географії, геоморфології та палеогеографії географічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича і є частиною наукових тем «Реакція ландшафтів західного регіону України на глобальні кліматичні зміни та антропопресію», державний реєстраційний №0120U110148 (2021-2025pp.).

Метою дисертаційного дослідження є реконструкція етапів еволюції Передкарпатської частини долини річки Прут на основі матеріалів інженерно-геологічних вишукувань.

Досягнення цієї мети передбачає виконання наступних *завдань*:

- проаналізувати основні методичні аспекти палеогеографічних досліджень;
- вивчити палеогеографічні індикатори комплексом методів (геоморфологічним, геологічним, палеопедологічним, палеокліматичним, палеоландшафтним);

- охарактеризувати фізико-географічні умови ділянки досліджень;
- окреслити стратиграфію пліоцен-четвертинних розрізів в межах території дослідження;
- відносно датувати форми та відклади терасового комплексу річкової долини;
- простежити геодинамічний та генетичний взаємозв'язок між різними формами долинного рельєфу;
- проаналізувати зібрані дані та на їх основі реконструювати палеогеографічні умови та еволюцію річкової долини.

Методи дослідження. У роботі використано метод комплексного аналізу інженерно-геологічної інформації, а також загальнонаукових методів: актуалістичний, порівняння, систематизації, статистичний, картографічний, моделювання, геоморфологічний, морфометричний, стратиграфічний, гранулометричний, літолого-петрографічний.

Матеріали дослідження. Основою дисертаційного дослідження є результати аналізу 790 інженерно-геологічних звітів (3500 свердловин) з архіву ЧВ ТОВ "Геотехнічний інститут".

Об'єктом дослідження є пізньокайнозойські відклади та морфологія долини річки Прут.

Предметом дослідження є особливості та чинники формування пізньокайнозойських відкладів та динаміка еволюції річкової долини протягом пізнього кайнозою.

2. Формування наукового завдання, нове розв'язання якого отримано в дисертації.

Дисертант обґрунтував у ході дисертаційного дослідження морфологічні та морфометричні характеристики надзаплавних терас Пруту, їхню геологічну будову, генезис, відносний вік, а також палеогеографічні умови формування завдяки інженерно-геологічним матеріалам. Здобувач розширив можливості географічних досліджень через впровадження прикладних міждисциплінарних підходів, що дозволило глибше розглянути будову терас та їх еволюцію.

3. Наукові положення, розроблені особисто дисертантом, та їх новизна.

До найважливіших наукових положень дисертації, що мають наукову новизну, належать:

1. *Вперше*, для передкарпатської частини долини р. Прут, проведено комплексні палеогеоморфологічні дослідження на основі матеріалів інженерно-геологічних вишукувань.

2. Детально описано розрізи терас у районі м. Чернівці з урахуванням геологічної, літологічної будови та стратиграфічних характеристик.

3. Встановлено гіпсометричні інтервали терасових рівнів та відносні висоти цоколів терас у районі м. Чернівці.

4. Визначено етапи розвитку терасового комплексу на підставі сучасних уявлень про палеогеографічну етапність території.

5. Відкрито та досліджено поховані долини та їх поперечні та повздовжні розрізи.

6. Встановлено успадкованість більшості сучасних форм рельєфу за похованими формами;

7. Отримані радіовуглецеві датування для деревини з похованих відкладів палеорусел у межах низьких терас.

8. *Переглянуто* хронологічні рамки та механізми перехоплення р. Черемош правою притокою Пруту.

9. *Здійснено* просторово-часову реконструкцію природних умов, що панували в регіоні у пізньому кайнозої та визначено етапи розвитку терасового комплексу.

4. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються.

Обґрунтованість наукового дослідження, його результатів і висновків забезпечується логічною структурою дисертації, послідовністю викладу матеріалу, наявністю висновків до кожного розділу та узагальнених підсумкових висновків.

Автором опрацьовано 188 джерел, що стосуються тематики дисертації, з яких 75 – архівні матеріали ЧВ ТОВ “Геотехнічний інститут”. Це свідчить про глибоку обізнаність здобувача з сучасними науковими дослідженнями на міжнародному рівні.

Дисертантом опрацьовано значний обсяг матеріалів, частина яких раніше не публікувалася. Зокрема, аналіз охоплює дані інженерно-геологічних свердловин, зібрані за останні 50 років, серед них проаналізовано 3500. Більшість цих даних зберігалася у вигляді паперових носіїв (бурові журнали, інженерно-геологічні висновки), що вимагало їх оцифрування та систематизації.

Для ефективної обробки великих масивів інформації та проведення просторового моделювання активно застосовувалися геоінформаційні системи (ГІС). Особливу увагу приділено інтеграції отриманих даних у ГІС-середовище, що дозволило підвищити точність аналізу та створити наочні цифрові моделі похованого рельєфу.

5. Рівень теоретичної підготовки здобувача, його особистий внесок у розв'язання конкретного наукового завдання. Рівень обізнаності здобувача з результатами наукових досліджень інших учених.

Шавранський В. Ф. показав високий рівень теоретичної підготовки та всебічної обізнаності зі значною кількістю наукових досліджень (вітчизняних та закордонних) з географії, палеогеографії, геоморфології, інженерно-геології, геодинаміки увиразнив доцільність використання як здобутків науковців, що досліджували обрану проблематику, так і власних спостережень і висновків, сформульованих на підставі ретельного аналізу матеріалів інженерно-геологічних вишукувань.

6. Наукове та практичне значення роботи.

Результати палеогеографічних реконструкцій мають широке застосування в різних сферах науки і господарської діяльності. Вони можуть бути використані при регіональному прогнозуванні інженерно- та гідрогеологічних властивостей пізньокайнозойських відкладів, що є важливим для будівництва, рекреації, меліорації та раціонального використання природних ресурсів. Отримані дані сприятимуть проведенню геологічних та інженерно-геологічних вишукувань, зокрема для оцінки стійкості ґрунтів, визначення потенційно небезпечних зон, прогнозування змін руслових процесів і забезпечення сталого розвитку територій.

Дослідження дозволяють уточнити стратиграфічну схему четвертинних відкладів, що сприятиме деталізації геологічної історії регіону, встановленню хронологічних меж формування осадових комплексів та вдосконаленню геолого-геоморфологічних моделей розвитку річкових долин. Важливим аспектом є також оцінка геоекологічних ризиків, зокрема підтоплення, ерозії берегів, змін руслових процесів та впливу техногенних факторів на природне середовище.

Результати досліджень можуть бути використані в освітньому процесі у вищих навчальних закладах для викладання дисциплін, пов'язаних із геологією, геоморфологією, інженерною геологією, екологічною безпекою та природокористуванням. Вони стануть основою для підготовки навчально-методичних матеріалів, організації практичних занять і проведення польових досліджень. Застосування сучасних ГІС-технологій у поєднанні з традиційними методами аналізу дозволяє не лише підвищити точність палеогеографічних реконструкцій, але й забезпечити їх ефективне використання для вирішення актуальних завдань природокористування, просторового планування та моніторингу природних процесів.

7. Використання результатів роботи

Теоретичні, методичні та прикладні розробки В. Ф. Шавранського, які були отримані під час підготовки дисертації використовуються ЧВ ТОВ “Геотехнічний інститут” при оформленні інженерно-геологічних звітів, висновків та довідок.

8. Повнота викладу матеріалів дисертації у публікаціях та особистий внесок здобувача в публікації, виконані у співавторстві.

За темою дослідження опубліковано 3 наукові праці, із них 2 статті (у співавторстві) у фахових наукових виданнях України, 8 тез у матеріалах наукових міжнародних конференцій. Основні наукові положення викладені у виступах на наукових конференціях, тези доповідей яких опубліковані.

Здобувач дотримується вимог академічної доброчесності в повному обсязі. За результатами перевірки тексту дисертації з використанням антиплагіатної системи TURNITIN робота є оригінальною на 94.00%. Відповідає принципам академічної доброчесності.

У дисертації В. Ф. Шавранського містяться чіткі посилання на всі використані джерела інформації, зокрема при запозиченні ідей, розробок та тверджень. Автор дотримався вимог чинного законодавства про авторське право, надав достовірні відомості щодо результатів наукової діяльності та застосованих методів дослідження. Аналіз роботи не виявив ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації чи інших порушень, що підтверджує самостійний характер проведеного дослідження.

Статті у фахових наукових виданнях України, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Рідуш, Б., & Шавранський, В. (2024). Неотектонічні рухи в долині р. Прут: записи у карсті та відкладах річкових терас. *Проблеми геоморфології і палеогеографії українських Карпат і прилеглих територій*. 02(17), 160-172. (особистий внесок: здобувач проаналізував геолого-геоморфологічну будову долини р. Прут між селами Драниця та Крива; побудовав карту терасових рівнів з виділенням лінеamentів; описав розріз печерних відкладів у залі Чернівецьких спелеологів у печері Попелюшка). ISSN: 2519-2620

<http://dx.doi.org/10.30970/gpc.2024.2.4564>

<http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/carpathians/article/view/4564>

2. Шавранський, В. (2024). Геологічна будова четвертинних відкладів днища долини р. Прут в районі «Чернівецьких воріт» (за даними інженерно-геологічних розвідок). *Науковий вісник Чернівецького університету* :

Географія, (847), 44-54. ISSN: 2311-9276

<https://doi.org/10.31861/geo.2024.847.44-54>

<https://geochnu.top/index.php/journal/article/view/187>.

3. **Шавранський, В.**, & Рідуш, Б. (2024). Геолого-геоморфологічна будова долини р. Прут в районі м. Чернівці (за даними інженерно-геологічних розвідок). *Науковий вісник Чернівецького університету : Географія*, (849), 122-134. (особистий внесок: здобувачем проаналізовано інженерно-геологічні матеріали (більше 3 500 св.), це дозволило отримати достовірну інформацію про геологічну будову надзаплавних терас р. Прут та виконати побудову геологічних розрізів; проведено реконструкцію поверхні корінних глин; вперше виділено та описано поховані долини в межах м. Чернівці). ISSN: 2311-9276. <https://doi.org/10.31861/geo.2024.849.122-134>
<https://geochnu.top/index.php/journal/article/view/220>.

Опубліковані наукові праці апробаційного характеру

1. Рідуш, Б., Поп'юк, Я., & **Шавранський, В.** (2021). «Закриття» печерного палеоліту в печері Думка. *Пам'ятки Тустані в контексті освоєння Карпат: Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції до 50-ліття експедиції в Тустані (Львів, 30 вересня – 1 жовтня 2021 р.)*, 13-15. (особистий внесок: здобувач брав участь в польових дослідженнях, описував геологічні розрізи).

<https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/2794>

2. Поп'юк, Я., Рідуш, Б., & **Шавранський, В.** (2021). Заселення долини Верхнього Пруту в пізньому плейстоцені. *Культурний ландшафт як географічний феномен: Матеріали Міжнародної наукової конференції (Чернівці, 23–25 вересня, 2021 р.)*, 77-78. (особистий внесок: здобувач описав геологічний розріз терасових відкладів).

<https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/2788>

3. Рідуш, Б., Купріч, П., Поп'юк, Я., **Шавранський, В.**, Костюк, У., & Рідуш, О. (2021). Печери Баламутівського берега Дністра. *Проблеми геоморфології і палеогеографії Українських Карпат і прилеглих територій. Матеріали доповідей 12 науково-практичного семінару за міжнародної участі (Львів, 25–26 листопада 2021 р.)*, 126-130. (особистий внесок: здобувач описав природні відслонення та проводив топографічну зйомку печер) <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/3014>

4. **Шавранський, В.** (2023). Геологічна будова нижніх терас долини р. Прут в районі «Чернівецьких воріт» (за даними інженерно геологічних розвідок). *Всеукраїнський науковий семінар пам'яті професора Володимира Круля «Історична географія» (Чернівці, 21–22 вересня, 2023 р.)*, 85-88.

<http://terra.chnu.edu.ua/istorychna-geografiya-v-ukrayini/>

5. Рідуш, Б., **Шавранський, В.**, Фіщук, М., Бондар, К., & Купріч, П. (2024). Нова велика лабіринтова печера у гіпсовому карсті Припруття. *Матеріали доповідей XIV науково-практичного семінару за міжнародної участі «Проблеми геоморфології і палеогеографії Українських Карпат та прилеглих територій» (Львів, 12-15 вересня, 2024 р.)*, 46-49. (особистий внесок: здобувач відкрив нову печерну систему, проводив топографічну зйомку та опис відслонень). https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/09/Materialy-15_sem_Problemy-heomorfologhii_2024.pdf

6. Ridush, B., Rekovets, L., Popiuk, Y., Ridush, O., & **Shavranskyi, V.** (2021). Martynivka: A new cave site with Late Pleistocene small mammals' fauna in the Middle Dniester area (Ukraine). *Proceedings of INQUA SEQS 2021 Conference*, (Wrocław, Poland, 2021), 98-99. (особистий внесок: здобувач брав участь у польових дослідженнях та описував розрізи). <https://archer.chnu.edu.ua/handle/123456789/3102>

7. Ridush, B., **Shavransky, V.**, & Ridush, O. (2022). Cave sediments and tectonic morecords in gypsum karst of the Prut River valley. *Climate and Environmental Changes in Central-Eastern Europe. Past, Present and Future (CECCEE-2002)*, 2(1): Special Issue: Climate and Environmental Changes in Central-Eastern Europe: Past, Present and Future, 24-25. (особистий внесок: здобувач проводив польові дослідження, описав розріз в печері Попелюшка). <https://geoconcept-journal.com/index.php/geosp/article/view/75>

8. Ridush, B., Popiuk, Y., Kononenko, O., **Shavransky, V.**, & Ilkiv, M. (2024). The traces of Upper Paleolithic hunters on the Upper Prut. In *4th Conference «World of gravettian hunters»*, (Krakow, Poland, 20–24 May, 2024), 65-66. (особистий внесок: здобувачем проводились польові дослідження розрізу середніх терас р. Прут). <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/10446>

9. Апробація матеріалів дисертації.

Матеріали та результати дисертаційного дослідження були представлені на дев'яти всеукраїнських і міжнародних наукових конференціях та семінарах.

10. Оцінка мови і стилю дисертації.

Текст дисертації викладено грамотною, фаховою українською мовою, з дотриманням наукового стилю та вимог академічного письма. Матеріал подано логічно, послідовно та структуровано, що сприяє чіткому розкриттю досліджуваної теми. Структура дисертації відповідає встановленим вимогам, забезпечуючи взаємозв'язок між розділами, узгодженість основних положень

і висновків. Мова викладу є зрозумілою, чіткою та науково обґрунтованою, що підкреслює високий рівень професійної підготовки автора.

1. Відповідність змісту дисертації спеціальності з відповідної галузі знань, з якої вона подається до захисту.

За своїм фаховим спрямуванням, науковою новизною та практичним значенням дисертація Шавранського В. Ф. відповідає спеціальності 106 – Географія галузі знань 10 – Природничі науки. Освітню складову підготовки доктора філософії виконано.

2. Рекомендація дисертації до захисту.

Дисертації Шавранського Василя Федоровича на тему «Еволюція передкарпатської частини долини р. Прут у пізньому кайнозої (на основі матеріалів інженерно-геологічних вишукувань)» виконана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю спеціальності 106 – Географія галузі знань 10 – Природничі науки. Є комплексним багатоаспектним науковим дослідженням. Актуальність теми, її теоретична й практична значущість, а також отримані результати та висновки розширюють напрями географічних досліджень, зокрема із застосуванням ГІС-технологій.

Дисертація відповідає всім вимогам наказу Міністерства освіти і науки України №40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» зі змінам і доповненнями, внесеними наказом МОН України від 31.05.2019 №759, а також вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. №44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету міністрів України №341 від 21.03.2022 р.).

За результатами публічної презентації результатів дисертації та їх обговорення на розширеному засіданні кафедри фізичної географії, геоморфології та палеогеографії, географічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича 04 березня 2025 року дисертацію Шавранського Василя Федоровича на тему «Еволюція передкарпатської частини долини р. Прут у пізньому кайнозої (на основі матеріалів інженерно-геологічних вишукувань)» одностайно рекомендовано до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю спеціальності 106 – Географія галузі знань 10 – Природничі науки.

07 березня 2025 р.

Голова засідання, професор кафедри
географії України та регіоналістики,
доктор географічних наук

Юрій ЮЩЕНКО

